

Mitä ovat Lapset-SIB II:n lähtökohdat ja vaikutustavoitteet?

Yhteiskuntaamme rasittivat jo ennen koronavirusta monet ehkäistävissä olevat ongelmat ja sairaudet, joiden määrä ei ole ainakaan vähentynyt edelleen jatkuvan pandemian aikana. Monilta osin ehkäistävissä olevista haitoista, ongelmista ja sairauksista aiheutuvat vuosittaiset kustannukset ovat varovaisesti arvioiden yhteensä 15–20 miljardia euroa. Ennakoivan ja ehkäisevän toiminnan inhimillinen ja taloudellinen hyötypotentiaali on valtava.

Esimerkiksi kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista kunnille aiheutuvat kustannukset olivat ennen koronaa arviolta yhteensä lähes 1,5 miljardia euroa vuodessa ja tyyppin 2 diabeteksen osalta ehkäistävissä olevat kustannukset suurin piirtein saman verran.

Miten vaikuttavuusinvestoimisella voidaan vaikuttaa haittojen ehkäisyyn?

Vaikuttavuusinvestoimisen osaamiskeskuksen tärkein tehtävä on auttaa julkishallinnon toimijoita vaikutusten eli lopputuloksen hankinnassa erityisesti ennakoivan ja ehkäisevän toiminnan näkökulmasta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että julkinen sektori määrittelee haluamansa lopputuloksen, ei sen tuottamisen tapaa ja maksaa vain, jos lopputulokseen päästään todistetusti. Yksi vaihtoehto on SIB-malli eli tulosperusteinen rahoitussopimus.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen keskittyvä Lapset-SIB-hanke käynnistyi viidessä kunnassa vuoden 2019 alussa. Lapset-SIB II käynnistyy puolestaan vuoden 2021 alkupuolella neljässä kunnassa.

Hankkeiden mukaisen tuloksellisen toiminnan toivotaan jäävän kuntien käytäntöihin myös SIB:n jälkeen. Lisäksi hankkeiden hyöty-kustannus-analyysissä on huomioitu kunnan taloudelliset hyödyt kokonaisvaltaisesti eri toimialoille. SIB:n tuottamat palvelut suunnitellaan ottaen huomioon paikallinen tilanne, välttämällä päällekkäisyydet ja täyttämällä palveluaukkoja.

Jyväskylän SIBin tavoitteena toisen asteen tutkinnot ja toiselle asteelle siirtyminen

Jyväskylän hankkeen tavoite on vähentää koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten määrää lisäämällä toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuutta Jyväskylässä. Koulutuspolun ulkopuolelle putoamista on yritetty valtakunnallisesti vähentää mm. koulutustakuun avulla, mutta lainsäädäntö ilman pudokkuuden taustasyihin vaikuttamista on tehotonta. Taustasyyt koulunkäyntiongelmille ovat moninaisia, mutta Jyväskylässä SIB keskittyy kahteen kohderyhmään: 1) peruskoulun 6.-9.-luokkalaisiin ja 2) toisen asteen opiskelijoihin, jotka ovat riskissä keskeyttää opintonsa.

Toisen asteen toiminnassa keskitytään erityisesti oppimisvaikeuksien taustalla oleviin tekijöihin, kuten tarkkaavaisuusongelmiin ja lieviin kehityshäiriöihin. Osa havaitaan liian myöhään ja se haittaa koulunkäyntiä ja jatko-opiskelua. SIB:n avulla mahdollistetaan oikea-aikaista tutkinnon tukea suorittamiseen, ja tutkinto on yksi tulostittari, jonka saavuttamisesta kunta maksaa.

Tutkinto ja sen edesauttama työelämään pääsy yhdessä ehkäisevät syrjäytymistä. Tutkinnon lisäksi toisena tulostittarina toimiikin palkka, jotta jokainen henkilö saadaan työmarkkinoille. Palkka tulostittarina on kunnan näkökulmasta turvallinen, koska jokaista maksettua palkkaeuroa kohden tulee uutta kunnallisveroa ja säästöt toimeentulo- ja työmarkkinatuissa voidaan arvioida suoraan palkan perusteella.

Peruskoululaisten kohderyhmässä tavoitellaan parempia valmiuksia toiselle asteelle siirtymiseen, mikä pidemmällä aikavälillä vähentää tukitoimien tarvetta toisella asteella sekä vähentää koulupudokkuutta ja syrjäytymistä. Jyväskylässä tehtiin rekisteritutkimus SIB:n suunnittelun tueksi. Tuloksena saatiin ennustemalli koulupudokkuuden todennäköisyydelle toisella asteella perustuen peruskoulun yläasteen tietoihin. Jyväskylän omasta datasta estimoidun mallin perusteella koulupudokkuuden todennäköisyyteen vaikuttavat olennaisesti keskiarvo, luvattomat ja selvittämättömät poissaolot, mielenterveyteen liittyvät diagnoosit sekä sijaishuolto. Heikko tai heikkenevä keskiarvo on kuumemittarityyppinen indikaattori, jonka perusteella on syytä tarkistaa, mitä on taustalla. Lisäksi poissaolot ovat merkittävä ennustava tekijä 7. luokalta lähtien, ja niiden määrä näyttää olevan kasvussa myös valtakunnallisesti.

SIB täydentää Jyväskylän muita palveluita keskittyen mm. kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön, tavoitteena luvattomien poissaolojen sekä lastensuojelutarpeen vähentäminen, mikä johtaa parempiin oppimistuloksiin peruskoulussa ja myöhemmin jatko-opinnoissa. Näin ollen myös tulostittareina toimivat luvattomien poissaolojen määrä, keskiarvo sekä uusien sijaishuoltoasiakkaiden määrä 7.–9. luokilla.

Tampereen SIBissä tavoitellaan koulutuksellista tasa-arvoa

Tampereella tavoitteena on saada sijaishuollosta aikuistuvien nuorten koulutustasoa lähelle muiden nuorten tasoa ja edistää näin koulutuksellista tasa-arvoa. Tampereella hyödynnettiin 1987-kohorttidataa, jonka perusteella vain vajaa puolet sijaishuollosta aikuistuneista on saanut toisen asteen tutkinnon.

Myös Tampereella tulostittareiksi on asetettu peruskoulun jälkeinen tutkinto ja palkka; vaikutusten seuranta loppuu, kun henkilö täyttää 25 vuotta (SIB:n piirissä aloitetaan 15-17-vuotiaana). Koska sijaishuollosta aikuistuneilla myös kolmannen asteen tutkintomäärät olivat merkittävästi alhaisempia kuin muilla, otettiin se vielä yhdeksi tulostittariksi. Vaikutus alhaiseen koulutusasteeseen pysyy, vaikka otetaan huomioon, että sijaishuollossa olevilla on keskimäärin selvästi heikompi keskiarvo kuin ei-sijaishuollossa olleilla.

Koska Tampereella kaikki osallistuvat nuoret ovat jo sijaishuollon asiakkaita, haettiin tämän ryhmän sisällä vielä alasegmenttejä, joilla on erilaiset profiilit tutkinnon saamisen suhteen. Tutkinnon saamista ennakoivat tekijät olivat peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo (yli vai alle seitsemän), mielenterveyteen liittyvät diagnoosit sekä rikollisuus, joista viimeinen korostui etenkin miehillä. Kuten muissakin yhteyksissä havaittu, myös tässä riskien kumuloituminen heikensi ennustetta saada toisen asteen tutkinto ja päästä työmarkkinoille. Nuoret, joilla ei ollut yhtään riskitekijää, saivat tutkinnon lähes yhtä hyvin kuin henkilöt ilman sijaishuoltotaustaa. Nämä henkilöt olivat kaikki perheisiin sijoitettuja. Nuorista, joille oli kasautunut kaikki riskitekijät, sai tutkinnon vain noin 15 prosenttia. Nämä kaksi ääripäätä edustivat yhteensä noin 30 prosenttia kaikista, ja loput nuoret osuivat ääripäiden väliin. Näiden tutkintoa ennustavien taustatekijöiden perusteella muodostettiin myös segmentit, joiden perusteella tulospalkkio määräytyy. Näin saadaan resurssit kohdennettua tarkemmin, jotta jokainen mukaan lähtevä nuori saa mahdollisimman tasapuolisen lähtökohdan koulutukseen ja työelämään kiinnittymiseen.

Rekisteridatasta ei aina saada kaikkia olennaisia tekijöitä esille, ja Tampereella tehtiin SIB:n suunnittelun tueksi kokemusasiantuntijoiden haastatteluja, työntekijöiden ja tutkijahaastattelujen lisäksi. Näistä löytyi lukuisia tekijöitä, joita pidetään itsestään selvyyksinä kotona asuville nuorille, mutta joissa on parannettavaa, jos nuoren oma tukiverkosto ei sitä tarjoa. Esimerkiksi kesätyöt tuovat työelämätaitoja, mutta niitä on vaikea löytää ilman omaa tukiverkostoa, arjenhallinnan taitoja on vaikea oppia laitossympäristössä, samoin tulevaisuudenuskon ja itseluottamuksen kohottaminen sekä perusterveyteen liittyvät asiat jäävät helposti paitsioon laitossympäristössä.

Karkkilan ja Vihdin SIBissä tuetaan lapsiperheiden hyvinvointia

Karkkilan, Vihdin ja Perusturvakuntayhtymä Karviaisen alueella tavoitteena on tukea tarvitsevien lapsiperheiden lisääntynyt hyvinvointi oikea-aikaisella ja yksilöidyllä palvelukokonaisuudella. Muista vastaavista SIB-hankkeista tämä poikkeaa siinä, että SIB-hankkeen toiminnan piiriin tullaan jo äitiys- ja lastenneuvolavaiheessa, jolloin havaitut riskitekijät eivät ehdi realisoitua lapsen elämässä. Raskaus- ja varhaislapsuuden haasteet perheessä nostavat riskiä ongelmille lapsen elämässä, varhaislapsuuden ongelmat vanhempi-lapsi-suhteessa, perhekoheesio puute ja köyhyys altistavat lapsen masennukselle, käytöshäiriöille sekä alisuoriutumiselle myöhemmällä iällä. Koronatilanne on entisestään vaikeuttanut monen lapsiperheen tilannetta.

Karkkilan ja Vihdin perheet valikoituvat palveluiden piiriin jo neuvolassa, jotta tilanteeseen voidaan vaikuttaa positiivisesti mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Karkkilan ja Vihdin alueella SIB tuottaa asiakaslähtöisiä palveluita edistämään perheiden tilannetta edellä mainittujen riskien suhteen niin, että samalla lastensuojelutarve vähenee. Köyhyysriskissä ovat erityisesti kouluttamattomat tai ilman työkokemusta olevat äidit, jotka nousevat enemmistöksi työttömissä 25 ikävuoden jälkeen. Heidän työllistymisensä parantaa perheen hyvinvointia ja perheen taloudellista tilannetta ja samalla vähentää kunnan ja valtion etuuskustannuksia sekä lisää verotuloja. Edellä mainittujen toimien lisäksi SIB pitää huolta pidemmän aikavälin tilanteesta luomalla mahdollisuuden peruskoulun jälkeiselle kouluttautumiselle sekä työelämään pääsulle äidille. Kuten muissakin osahankkeissa, myös tässä tulostittarina toimii toisen asteen koulutuksen saaminen ja palkka.

Petri Hilli, Anna Tonteri ja Mika Pyykkö

Lisätietoa tyypin 2 diabeteksen ehkäisystä <https://tem.fi/-/tyypin-2-diabeteksen-ehkaisyn-hyodyt-miljardiluokkaa>

Lisätietoa Lapset-SIB-hankkeesta <https://www.sitra.fi/artikkelit/lapset-ja-nuoret-sib-kysymyksia-ja-vastauksia/>

Lisätietoja Jyväskylän hankkeesta https://www.jyvaskyla.fi/uutinen/2020-10-05_jyvaskylan-kaupunginhallituksen-paatoksia-5102020-olleesta-kokouksesta

Lisätietoja Tampereen hankkeesta [https://tampere.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Kaupunginhallitus/Kokous_162020/Lapset_SIB_II_rahaston_hankehallinnoijan\(145604\)](https://tampere.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Kaupunginhallitus/Kokous_162020/Lapset_SIB_II_rahaston_hankehallinnoijan(145604))

Muuta tausta-aineistoa

Paananen, R., Surakka, A., Kainulainen, S., Ristikari, T., & Gissler, M. (2019). Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveystalveluiden ajoittuminen. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 56(2). <https://doi.org/10.23990/sa.73002>

Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät

https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytyminen-riskitekijät

Marie Korhonen ja Ilona Luoma: Äidin masennuksen vaikutus lapsen kehitykseen

<https://www.potilaanlaakarilehti.fi/site/assets/files/0/12/38/896/sll152017-1005-1.pdf>

Tuula Tamminen: Lapsen masennus

<https://www.duodecimlehti.fi/duo98700>

Pekka Myrskylä: Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella

<https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Nuoret+ty%C3%B6markkinoiden+ja+opiskelun+ulkopuolella+17032011.pdf>